

De belegering van Culemborg in 1664

Culemborg kende als soevereine heerlijkheid vanouds, net als bijvoorbeeld Leerdam, het recht op vrijgeleide. Dit gold trouwens ook in Vianen, IJsselstein en Buren. Vooral Vianen en Culemborg hanteerden een ruim toegangsbeleid, wat bijvoorbeeld bij ons niet het geval was.

Culemborg kwam hierdoor in 1664 in conflict met de Staten van Holland, toen het onderdak bood aan Johan Diederik de Mortagne en de door hem geschaakte Catharina van Orliens.¹

Deze Catharina van Orliens (1647-1680) was een dochter van Karel van Orliens (1607-1647), schepen van het Vrije van Sluis, en Helena Cats (overl. 1647) en zodoende een achternichte van Jacob Cats. Zij werd al jong wees en bracht na het overlijden van haar ouders veel tijd in Den Haag door in het huis van haar tante aan de Kneuterdijk. In de salons van de Haagse beau monde was de jonge erfgename – ze zou drie ton waard zijn – een graag geziene gast, zeker bij de vrijgezelle jongemannen in die kringen. Uiteindelijk was een huwelijk gepland met Jan van Ruytenburg, heer van Vlaardingen.

Naar het schijnt krap een week voor dit huwelijk werd de toen 17-jarige Catharina geschaakt in het huis van haar tante. De schaker was Johan Diederik de Mortagne, kamerheer van de Zweedse koning. Deze De Mortagne stond bekend als een vechtersbaas die in korte tijd de erfenis van zijn vader had weten te verbrassen en hoopte via deze schaking en een mogelijk huwelijk waarschijnlijk weer aan geld te komen.

De Montagne voerde Catharina naar Culemborg om daar een vrijgeleide te krijgen. Zij kregen van de graaf van Culemborg Hendrik Wolrad toestemming om in de stad te blijven. De Culemborgse graaf werd echter onder grote druk gezet om Catharina uit de handen van haar schaker te redden en De Mortagne uit te leveren aan het Hof van Holland. De graaf verzette zich daartegen *zijn recht dat hem als Souverain toequam, willende staende houden*.²

De Staten van Holland stoorden zich allerminst aan dit protest en stuurden naar het graafschap ruiters en voetknechten die de stad geheel insloten. Huiszoekingen werden verricht, doch zonder resultaat. Vermomd als melkmeid, met een koperen melkkan op de rug, zou De Mortagne de stad hebben verlaten. De graaf moest zich nu jegens Holland verbinden geen vrijgeleide meer aan ontvluchte zware misdadigers uit de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden te verlenen. Het conflict leidde bijna tot een serieuze oorlog tussen Holland en de graaf van Culemborg, maar kon uiteindelijk door tussenkomst van de Staten van Gelderland worden gesust.

De Hollandse troepen trokken kennelijk via Leerdam naar Culemborg. Toch wel uitzonderlijk, gezien de status die Leerdam, net zoals Culemborg, had. Zij gingen waarschijnlijk via de Diefdijk naar Culemborg, een ook wel logische weg, gezien de toestand waarin de meeste binnenwegen verkeerden. Verbleven ze in of bij het Dordtse Herenhuis? Lou Theunis Penning bracht F. 1-10-00 aan kosten in rekening voor een wagenvracht van Leerdam naar dit pand *doen Culemborg belegert wert*.³

*De in Den Haag door Johan Diederik de Mortaigne geschaakte Catharina van Orliens wordt per rijtuig naar Kuilenburg (Culemborg) gebracht, 1664
Prent door Jan Luyken, 1698 (Rijksmuseum, Amsterdam)*

Maar hiervóór waren de *bijwesende capiteijenen, luytenants en de vendragers*, totaal 16 man, inclusief de boden en de knechts al rijkelijk in onze stad getrak-teerd.⁴ Hiervoor bracht Otto van Sijdervelt F. 51-17-00 in rekening, waarvoor hij de heren voorzag van *cost, wijn en bier* en voor de paarden haver en voer leverde. Dit alles in opdracht van de drossaard van Buren, Van Steelandt, de substituut-drossaard van Leerdam Saegmans, de burgemeesters en de schout van Acquoy. En deze zullen ook wel meegedronken hebben!

En hoe ging het verder met Catharina? Haar verloofde wilde niets meer met heer te maken hebben, terwijl ze ook van haar bewonderaars in Den Haag niets meer t verwachten had. Zij keerde terug naar Sluis en trad daar in het huwelijk met Cornelis Pompe van Slingeland. Uit dit huwelijk werden vijf kinderen geboren. Catharina van Orliens stierf kort na de geboorte van haar vijfde kind op 33-jarige leeftijd.

Teunis Blom

Noten

1. Langendoen, Andrea, Orliens, Catharina van, in: *Digitaal Vrouwenlexicon van Nederland*, 2014
2. Geschiedenis van Culemborg, op website Genootschap A.W.K. Voet van Oudheusden
3. Oud Archief Gemeente Leerdam 1618-1811, Stadsrekeningen 1664, inv. nr. 131
4. idem